

א. ניהוג יום הפורים בערים המסופקות

כרך (עיר) שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע בן נון אם לאו, קורין בי"ד ובט"ו, ולא יברך כי אם בי"ד שהוא זמן קריאה לכל. ונוהגין שמחה (סעודת פורים) ומתנות לאביונים בשניהם (שו"ע ומשנ"ב סי' תרפ"ח ס"ד). ואומרים על הנסים בתפילה בשני ימים, ואין זה הפסק כיון שאומרים מספק (משנ"ב תרצ"ג ס"ק ו).

ב. ניהוג יום הפורים בעיר לוד

דין עיר לוד, נתפרש בגמרא (מגילה ד.) אמר ריב"ל לוד מוקף חומה מימות יהושע בן נון. אלא שידוע שישוב ארץ ישראל היה חרב שנים רבות, ומשכך אין לנו מסורת על כך שלוד שאנו קוראים לוד היא העיר לוד של זמן הגמרא.

והנה בשו"ת יד נתן (ח"ב סי' ל) הרחיב רבה הנערץ של לוד זצ"ל בהוכחות חזקות שלוד העתיקה הקיימת היום היא העיר לוד של זמן הגמרא, ומכל מקום למעשה דעת הגרי"ש אלישיב (הובא שם) ושאר זקני ההוראה זצ"ל שכיון שאין לנו מסורת מדור מדור מכלל ספק לא יצא, שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה (רמב"ם שמיטה ויובל פ"ה ה"ו) ודין העיר לוד ככל דין ערים המסופקות שקוראים בי"ד בברכה ובט"ו בלי ברכה.

יש להוסיף שדין זה של ערים המסופקות אינו מכח הכללים הרגילים של ספקות דרבנן, אלא תקנת חכמים מיוחדת, והיא מכלל התקנה שפרוז קורא בי"ד ומוקף בט"ו, שתקנו שספק קורא בי"ד בברכה ובט"ו בלי ברכה, וכמו שנתבאר בחזו"א (או"ח סי' קנ"ג ס"ק ב).

ועלינו לברר את קביעות יום הפורים בגני איילון, וזה החילי.

ג. דין עיר בדיני התורה

כשם שיש דינים והלכות בתורה ב'בית', כמו מזוזה, חנוכה, עירובי חצירות, וכיו"ב, כך יש דינים והלכות בתורה ב'עיר', כמו, עגלה ערופה, תחום שבת שמודדים מקצה העיר, מנהגות וגזירות שחלים על בני העיר, קביעות יום הפורים שתלוי אם העיר פרוזה או מוקפת.

ד. ג' דרגות בשם 'עיר'

מצינו ג' דרגות בשם עיר, א. העיר עצמה, ב. עיבור העיר (תוספת לעיר, כמו חודש העיבור, ואשה מעוברת), ג. תחום העיר, ויש לברר בכל אחד מאותם דינים הנתלים בשם עיר, מהו דין עיבורה ותחומה.

גדר עיר, מתבאר בד' תוספות עירובין (נז.) שהוא או כמה בתים הסמוכים זה לזה בתוך ע' אמה, או בתים שחומה מקפת אותם. אבל אם יש הפסק בין הבתים של ע' אמה ואין חומה, לא נוצר שם עיר על בתים אלו, וכן ממקום שיש בעיר הפסק של ע' אמה מסתיים העיר על פי דין התורה.

עיבור העיר, כולל גם בתים שטרם באו לדור שם, או אפילו שלא נסתיימה בנייתם, ובלבד שיהיו סמוכים לבתי העיר בשיעור ע' אמה (ע"פ חזו"א או"ח קי"ג ס"ק כ"ד"ה בתים). תחום העיר - היינו כל הנמצא בתוך אלפיים אמה (מיל) לעיר.

¹ מושבו של ריב"ל היה בלוד, כמבואר בב"ר סוף פצ"ד, ובכ"ד.

ה. עיר המוקפת ותחומה

בתקנת קביעות יום הפורים חכמים תלו את יום הקביעות לפי גדרי עיר, והיינו עיר שמוקפת חומה קוראים בט"ו, וזה כולל את העיר, ועיבורה. ועוד חידשו חכמים שאף סמוך לעיר המוקפת חומה דינה כדין העיר, ולדעת רוב הפוסקים הכוונה לבתים שבתחום העיר. וכן פסקו המשנ"ב (תרפ"ח שעה"צ ס"ק ו)² והחזו"א (סי' קנג). והוסיף החזו"א שעיר שמתחלת בתוך תחום עיר המוקפת חומה נגררת אחריה, אף המשך העיר שאינו תוך תחום המוקפת.

1. האם גני איילון נכלל בשם עיר לוד

כשנבוא לדון על גני איילון האם הוא נכלל בעיר לוד, יש לנו לדון מכוח אותם שלשת הנדונים, של העיר, עיבורה, ותחומה, ואכן הנדון מתחלק לשלשה מקומות, לוד, גני יער, גני איילון.

יש להקדים מחלוקת המשנ"ב (בה"ל שם ד"ה או) והחזו"א בדין סמוך לעיר שהיא ספק מוקף, שהמשנ"ב פוסק שעיר המסופקת אין הסמוך לה [הבתים והעיר שבתחומה] קוראים אלא בי"ד, והחזו"א (קנג ס"ק ג) פוסק שלעולם סמוך לעיר דינו כעיר, שכל שהוא בתחום העיר נכלל בתקנת העיר.

ובמקום שהוא בתוך תחום של עיר לוד, לדעת החזו"א דינו כלוד, שקוראים בט"ו בלי ברכה, ומסתבר שהמשנ"ב יודה בזה כיון שקרוב לודאי שלוד דינה בט"ו³.

2. כביש 40 המבדיל בין לוד לגני יער ואיילון

כשבאים לדון על גני יער וגני איילון, האם הם חלק מעיר לוד או רק בתחומה, שורש הנדון הוא מחמת כביש 40 המבדיל בין לוד לגני יער ואיילון שלכאורה יש בו קמ"א אמה, שהוא שיעור הגורם לשני עיירות שלא להחשב עיר אחת⁴ (שו"ע סי' שצח ס"ז), ומחמת כן לכאורה גני יער וגני איילון אינם חלק מעיר לוד ועיבורה, אלא בתחומה, וכנ"ל אות ו.

ולכן לכאורה כל הנדון הוא רק מדין סמוך, אמנם יש לדון שהם עיר אחת ממש, מחמת העירוב הכללי וכדלהלן.

3. צורת הפתח של העירוב הפקוף את לוד וגנותיה

ידוע דעתם של מרנן הגרשז"א והגריש"א זצ"ל בענין השכונות החדשות של ירושלים, שאף אם יש קמ"א אמה בינם לעיר ירושלים הנספחת לעיר העתיקה, מכל מקום הם בכלל עיר ירושלים מחמת תיקון העירוב ע"י צורת הפתח שכוללם יחד עם העיר העתיקה, וסבירא להו שכשם שחומה מחברת את הבתים אף כשיש ביניהם הפסק [כנ"ל אות ד] כך תיקון העירוב מחבר, ואף שבעירוב הכללי יש רשות הרבים באמצעו [שלדעת המשנ"ב יש ליר"ש לחוש שאין מועיל צוה"פ לתקנו], וכמו כן יש הרבה קרפפות האוסרים את העירוב לדעת הרבה פוסקים (חזו"א סי' פט ס"ק ז, וראה בה"ל שנת ד"ה אבל), מכל מקום מועיל לחברם לעיר אחת, ומשום שאין יסוד הסברא משום שהכל רה"י אחת, אלא יסוד הסברא שכשם שחומה מצרפת את הבתים להיות עיר אחת אף שאין סמוכים כשיעור, כך תיקון עירוב הנעשה לשם שיוכלו תחת מחיצה אחת, וכיון שרוב העולם מקילים ומשתמשים בהעירוב די בזה שיהיה דינו כחומה.

² ראה בשעה"צ שם, שי"א ש'סמוך' הכוונה רק לעיבור העיר ולא לתחומה.

³ כ"כ מורינו הגרש"צ רזנבלט במכתב פורים תש"פ, וביד נתן שם (סק"ט).

⁴ לפי שיש בסיום כל אחד משני העיירות יותר מע' אמה [שיחד הוא קמ"א], ובכך יוצא שאין עיבוריהם נפגשים.

ולשיטתם כך הוא הדין גם בגני יער וגני איילון שתיקון העירוב הכללי של לוד מקיפם, שהם עיר אחת עם לוד, ואף שיש רה"ר של כביש 40, וכן הרבה קרקיפות, שמחמת כן תקנו עירוב שכונתי לגני איילון שמקיף בנפרד מהעירוב הכללי⁵, מכל מקום כך הוא גם בירושלים ומ"מ סברו גדולי הפוסקים הנ"ל שהעירוב הכללי שהרבה נסמכים עליו נדון כמו חומה שמחברת בתי העיר אף שאינם סמוכים.

ט. דעת החזו"א והקהלות יעקב בחיבור ע"י עירוב

אמנם הקהלות יעקב במכתבו להגרשז"א כתב שלא מסתבר שחוטי העירוב נחשבים כמו חומה, וכן נראה מדברי החזו"א (ק"ס כ"ד ה"ה ואמנם), ולשיטתם אין לנו לדון על גני יער ואיילון אלא מדין סמוך לתחום עיר לוד.

י. גני יער ואיילון מדין סמוך ונראה

הנה החזו"א (סי' קנא, וסי' קנ"ב) חידש שהדין שחידשו חכמים שיעיר הסמוכה לעיר מוקפת חומה נכללת עמה, צריך שהעיר תתחיל בתוך תחום של העיר המוקפת, באופן שיהיה תוך תחום למקום עצמו שהיה מוקף מימות יב"נ, אבל מה שהעיר התרחבה אח"כ בבתיים שנתווספו סמוך לה אף שהם חלק ממש מהעיר, מכל מקום לענין סמוך אין מועיל אלא הסמוך לחלק המוקף מימות יב"נ.

ולפי"ז לעולם עלינו לברר המקום המדויק של גבולות העיר בזמן היותה מוקפת, וזה דבר שא"א, וכשאמרו בגמרא כרך וכל הסמוך לו נדון כדרך, לכאורה נתכוונו שכשאנו רואים סמוך לדרך עלינו לחוש מספק כל שיתכן שהוא סמוך למקום שהוקף מימות יב"נ, וכדין ערים המסופקות.

ושכונת גני יער ניתן לקבוע בוודאות שהיא בתוך תחום ללוד העתיקה (- איזור חאן חילו ובתי תפלתם הבנוי על מקום שידוע כאתר היסטורי עתיק מאד בלוד), וה"ה בכלל סמוך לדרך.

אבל כשנדון על גני איילון, אם נדון על העיר עצמה דהיינו הבתים שדרים בהם בפועל לכאורה אינם בתוך תחום למקום הנ"ל, אבל לכשנעבר את גני איילון עם כל הבתים ההולכים ונבנים בסמיכות, ונגיע מכוח עיבור העיר [הכולל גם בית שנבנה חלקו, כדלעיל אות ד] עד קצה הבניינים הסמוכים לחידרים ונמדוד משם שיעור תחום שבת [בשיעור חזו"א], אנו מגיעים סמוך ממש לשטח העיר העתיקה, וכיון שכאמור אין בידינו לידע גבולות העיר שהיו בזמן יב"נ א"כ מכלל ספק מוקף לא נפקא, וכנ"ל.

וביותר שאף אם נאמר שבמדידה מדויקת נמצא יותר משיעור תחום שבת, מכל מקום כה"ג ודאי הוי בכלל דין של נראה עמו שמצטרף אף שאינו סמוך, וכמש"כ במשנ"ב שהעיקר כדעת הפוסקים שנראה אי"צ בתוך שיעור מיל, ודי בזה שמששתף עם הכרך בענייניו, וכמו גני איילון שנסמך בכל שירותי העיר על לוד הגדולה, ואמנם לא נתבאר בפוסקים מהו שיעור ואופן הראיה, אבל כללות הגדר הוא שנראה לכולם שהעיר זו היא יחד עם הכרך של לוד המוקף, ובאופן זה שגני איילון סמוך למקום המוקף בשיעור שהוא סביב תחום שבת, וודאי נראה לעומדים שהוא יחד עם לוד.

⁵ ואף שקיים גם הפרדה המפרידה את גני יער ואיילון מכביש 40 עבור המקילים בקרפיפות באמצע העיר כדעת הדב"ש המובא בבה"ל ומ"מ רוצים לחוש לשיטות שאין מועיל עירוב לרה"ר [ואף שהמשנ"ב לא ס"ל קולת הדב"ש, מ"מ יתכן שזה דוקא בנזרע ממש, ולא בסתם קרפף, וכמש"נ בחזו"א שמחמת כן יש שהקלו, והחזו"א הורה להחמיר בזה], מ"מ אין לדון שמחמת הפרדה זו לא יחשב גני יער ואיילון חלק מלוד, לדעת הגרשז"א והגרשי"א, שהלא גם בירושלים יש הפרדה בעירובים השכונתיים, והטעם כמשנ"ת שישוד החיבור הוא מלתא דחומה, וכל שיש עירוב הכולל הכל יחד סברי שדינו כחומה, והרחבתי בנדו"ז ברבעון קרי"ס אלול תשס"א, קחנו משם.

ומצינו בלשונות הראשונים כמה דרכים לבאר ענין נראה עמו, וקשה להאריך בפרטים שאינם ברורים כל הצורך, ולכאן מודו כו"ע שכה"ג שהוא סמוך עד כדי שאנו מסתפקים שהוא בשיעור מיל חשוב נראה עמו.

העולה, שגני איילון לכאן נדונים כנראה עמו יחד עם לוד העתיקה ויתכן שגם בכלל סמוך, ונתבאר לעיל (אות ו) שהסמוך ונראה ללוד דינו כלוד לקרוא בט"ו בלי ברכה.

יא. גני יער ואיילון האם ביניהם קמ"א אמה

לפי הנתבאר גני יער הם סמוך ללוד המוקפת חומה, אבל גני איילון לא ברירא לן, והשתא יל"ד האם גני יער וגני איילון עיר אחת הם? והנה בין קצה הבתים שבצד המערבי של גני איילון (מצפון לשכונת אאורה במושב) לבין קצה הבתים של גני יער יש לכאורה קמ"א אמה, אלא שביניהם נבנה קריית מוסדות חינוך שיתכן שקרובה לכל צד בשיעור של ע' אמה, ואם ננקוט שמוסדות חינוך מתעברים עם העיר, א"כ הם מתעברים עם גני איילון ושוב כל בתי גני יער מתעברים עמם, ונמצא שגני יער וגני איילון עיר אחת הם.

ובנדון זה ראה מש"כ במשנ"ב דרשו (סי' שצט הערה 33) שדעת הגריש"א והגר"ש וואזנר שמקומות אלו מתעברים עם העיר, והחזו"א מחמיר לענין תחום שאין מתעבר, אכן נראה מדבריו שהוא ספק בירושלמי רק שנקטינן לחומרא, ויל"ע לשיטתו האם כיון שהדבר בעיקרו ספק יש להחמיר לענין קביעות יום הפורים כדין עירות המסופקות [וכבר נתבאר לעיל שדין עירות המסופקות אינו לפי גדר ספיקי דרבנן], וצ"ע.

יב. שלש צדדים שגני איילון חלק מלוד

לסיכום, עלה שלש צדדים שגני איילון חלק מלוד, א. לדעת הגריש"א והגרשז"א הם עיר אחת מחמת העירוב הכללי. ב. יתכן שקצה הבתים [שממול פרויקט שכטר] המוגדרים עיבורה של גני איילון הם בתחום (שיעור חזו"א) לוד העתיקה, ואף אם אינם בתחום מ"מ הדברים מטים שנחשבים הם לנראה עמה. ג. שכונת גני יער מתחלת בתוך תחום העיר העתיקה, ויש צד גדול בהלכה שמוסדות החינוך הנבנים ביניהם גורמים להחשיבם עיר אחת, ובכך יוצא שדין גני איילון כגני יער הנחשבת סמוך ללוד.

Shevach Z. Rozenblat
Rabbi of Bnei Brak
Rabi of ganei hailon hachisamach

שבח צבי רוזנבלט
רב אב"ד בני ברק
רב שכונת גני איילון (אחיסמך) לוד

לשאלת רבים, אנו מביאים להלן את ההוראות הנוגעות לימי הפורים הבעל"ט, בשכונתנו "גני איילון".

א. לענין עיר לוד הונהג בהסכמת גדולי הפוסקים שאף שקרוב לוודאי שלוד של היום היא לוד של חכמי הש"ס, מ"מ כיון שאין מסורת עליה מדור דור, נהגים בה כדין ערים המסופקות לקרוא בט"ו בלי ברכה.

ב. לענין גני איילון הדברים מטים שלכל הפחות נחשב בכלל סמוך ונראה ללוד העתיקה, ולכן יש לנהוג בה כפי שנהגים בלוד, ונמנמה נימוקים יש להורות כן אף להמשנ"ב שמקל בסמוך לספקות שאין צריכים להחמיר בהם שני ימים.

ג. ההוראות הנוגעות לשנת זו שט"ו חל בשבת, הן כדלהלן:
מגילה נקראת ביום ו - יד אדר.

על הנסים אומרים ביום ו' ובשב"ק.

קריאת התורה יקראו רק ביום ו'.

סעודה ומשלוח מנות יעשו גם ביום ו' וגם ביום א'.

ד. מי שהיה פרוז ביום ו', ולקראת שבת נסע לגני איילון יש מקום להחמיר שנתחייב גם בדין ספק מיקף.

19/1

19/1